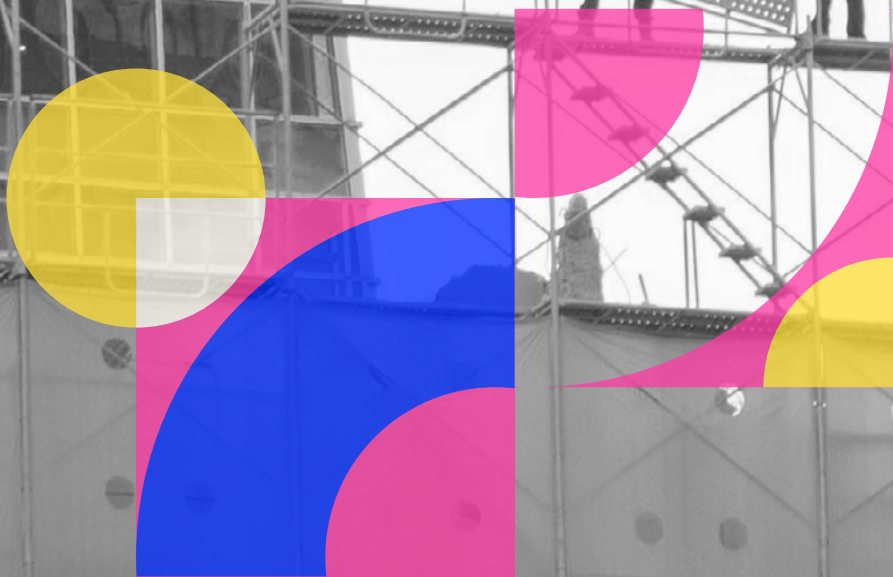

“Pa i roses”: les treballadores i treballadors com a agents del decreixement

Autor: Nora Räthzel

“Pa i roses”: les treballadores i treballadors com a agents del decreixement

“Pa i roses”:

les treballadores i treballadors com a agents del decreixement

«Treballo per guanyar-me la vida, però quin sentit té això si no puc viure?», es pregunta l’Alexis, treballador d’una fàbrica de coure a Espanya, tot explicant per què ha començat a rebutjar les hores extres. Escoltar les necessitats expressades per qui treballa a la base de la cadena productiva pot portar-nos més enllà de l’estret paradigma del «no hi ha ocupació sense creixement» i impulsar-nos cap a una transformació ecològica i socialment justa que no depengui del creixement del producte interior brut (PIB). Aquest *policy brief*, centrat en el context europeu, sosté que una transformació d’aquest tipus requereix un nou diàleg social que inclogui les persones treballadores de base com a agents del canvi des de baix.

Moltes crisis planen sobre Europa i el món: les guerres, l’augment del cost de la vida, la creixent desigualtat i, per damunt de tot, l’emergència ecològica global. Ens enfrontem al col·lapse climàtic, a la sequera, al malbaratament i la contaminació de l’aigua, a l’acidificació dels oceans, al deteriorament de les terres cultivables i a la pèrdua de boscos i biodiversitat. Ens trobem davant d’una autèntica crisi de la vida a la Terra, derivada d’un model de producció basat en el creixement il·limitat. Les polítiques verdes actuals tendeixen a apostar per solucions tecnològiques —com les energies renovables, els vehicles elèctrics, l’hidrogen o l’acer verd— sota la creença que l’única resposta possible és el «creixement verd». Les noves tecnologies són necessàries, però no poden resoldre la crisi per si soles i, si s’implementen a l’escala d’una economia global en creixement, la seva petjada ecològica en termes de materials, transport i residus probablement serà enorme.

Els sindicats es troben en una disjuntiva: el creixement verd del PIB i el desenvolupament de noves tecnologies semblen l'única sortida davant un futur de desocupació elevada, major desigualtat i un estat del benestar en retrocés. Tanmateix, el creixement del PIB —sigui verd o no— mesura el valor monetari de la producció sense tenir en compte el tipus de béns que es produeixen, fet que comporta un augment de l'ús d'energia i materials. En conseqüència, el creixement del PIB perpetuarà la crisi ecològica, que al seu torn no només destruirà més llocs de treball, sinó que també costarà moltes

[vides.](#)

Serà necessari algun tipus de «decreixement» a escala social. Això implica abandonar la persecució cega del creixement del PIB com a objectiu central, reduir les formes destructives i innecessàries de producció per disminuir l'ús d'energia i materials, i orientar l'activitat econòmica a garantir les necessitats i el [benestar](#) dels éssers humans. A primera vista, el decreixement pot semblar contrari als interessos de les persones treballadores, que depenen d'una economia capaç de generar ocupació de qualitat. Tanmateix, els interessos de qui treballa són molt més complexos.

Si, por un lado, las personas trabajadoras tienen miedo de perder sus emSi, d'una banda, les persones treballadores temen perdre la feina, de l'altra preferirien treballar menys i produir béns socialment útils que no destrueixin la natura que sustenta l'espècie humana i la resta d'espècies. Al llarg de la història, la classe treballadora ha demostrat que disposa del coneixement, la creativitat i l'enginy necessaris per esdevenir protagonista d'una transformació profunda. Les seves experiències mostren que satisfer les seves necessitats sense creixement del PIB és la millor manera de salvar el planeta i garantir una bona vida per a tota la població treballadora, a Europa i més enllà. Comencem, doncs, amb una mirada a la història, perquè, com va dir William Faulkner, «el passat no és mort. De fet, ni tan sols és passat».

Volem pa... i també roses

«Els treballadors volen pa» és una veritat ben coneguda: sens dubte, qui treballa, com tots els éssers humans, desitja aliment, habitatge, salut i la seguretat que tot això estigui sempre garantit. Els sindicats, fundats a mitjan segle XIX, van lluitar per salaris dignes, estabilitat laboral i seguretat i salut a la feina. Però també van lluitar per una altra reivindicació fonamental: la reducció de la jornada laboral. En aquella època, dones, homes i infants treballaven entre dotze i setze hores diàries; no hi havia temps per viure ni per desenvolupar-se fora de la feina. Per fer front a aquestes condicions, els sindicats van promoure l'educació, la lectura i la vida comunitària. A Àustria van organitzar caps de setmana a la natura (els *Naturfreunde* o «Amics de la Natura»); a la Gran Bretanya van conquerir el «dret a passejar» pel camp, malgrat l'oposició dels propietaris privats.

Les sindicalistes del moviment pel sufragi femení van descriure aquesta altra dimensió de les necessitats de les treballadores en aquests termes:

«La dona és l'element maternal del món, i el seu vot contribuirà a avançar cap a un temps en què el pa de la vida, la llar, el refugi i la seguretat, i les roses de la vida, la música, l'educació, la natura i els llibres, siguin l'herència de cada nena que neixi al país, en el govern en el qual ella tingui veu» (Getting out the Vote, Helen Todd, 1911).

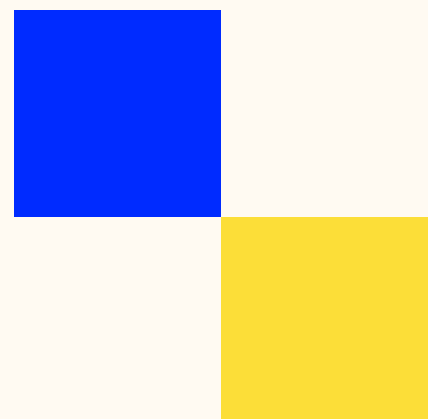
L'any 1913, una vaga de 20.000 treballadores tèxtils, majoritàriament dones migrants, a Lawrence (Estats Units), va reclamar «pa i roses». Fins i tot quan vivien en condicions extremes, amb salaris baixos, riscos per a la salut i jornades tan dures que conduïen a morts prematures —com encara passa avui en massa llocs de treball, especialment al Sud global—, les persones treballadores volien alguna cosa més que «pa»: també volien «roses», és a dir, una vida digna i amb sentit. La lluita per les «roses» era una lluita per treballar menys i viure més. Aquesta reivindicació, lluny de pertànyer només al passat, s'adiu plenament amb les necessitats actuals d'una societat orientada al decreixement.

Treballar menys i viure més: el decreixement quotidià

Avui dia, les treballadores i els treballadors pateixen cada cop més esgotament; volen treballar menys i dedicar més temps a les seves comunitats. Als Països Baixos, el 75% de les dones treballa a [temps parcial](#) per decisió pròpia, tot i que això impliqui ingressos més baixos. La generació mil·lennial prioritza l'[equilibri entre vida laboral i vida personal](#) per davant de salaris més elevats. Un estudi espanyol centrat en el sector tecnològic va mostrar que, entre les persones treballadores que volien canviar les seves condicions laborals, el 64,5% de les dones i el 56,7% dels homes preferien treballar menys.

Reduir el temps de treball remunerat per reduir la producció, disposar de més temps per a altres activitats i repartir el treball per evitar l'atur són algunes de les [principals propostes](#) de la recerca i l'activisme decreixentista. Per compensar la reducció del treball remunerat, es plantegen mesures com la renda bàsica universal, la renda de cures, l'accés gratuït als serveis socials, un límit als lloguers d'habitatge i un [ingrés màxim](#). La creació d'una escala salarial única i transparent que inclogui les persones ocupades al llarg de tota la cadena de subministrament, juntament amb l'establiment d'un ingrés màxim, permetria alliberar recursos per finançar una renda bàsica. La federació sindical estatunidenc AFL-CIO [va revelar](#) que els i les CEOs de les empreses més riques del país guanyen 380 vegades més que la persona treballadora mitjana. Tanmateix, existeixen altres models: a la cooperativa més gran del món, Mondragón, els ingressos dels directius [no poden superar en més de sis vegades](#) els de la persona treballadora mitjana de la cooperativa, qui, al seu torn, guanya disset vegades més que la persona treballadora mitjana a Espanya.

La reducció del temps de treball remunerat proporciona a les persones més temps per a la seva vida com a ciutadania. No obstant això, persisteix una divisió entre treball i ciutadania que dificulta aquesta perspectiva.

Treball versus ciutadania

Qualsevol persona que no visqui de rendes pot considerar-se treballadora, però dins d'aquesta categoria hi ha diferències profundes pel que fa als ingressos, la dependència respecte als superiors i el grau de control sobre la feina. Totes les persones treballadores tenen identitats múltiples, associades a compromisos i desitjos diversos: mares i pares, filles i fills, habitants de zones urbanes o rurals, potser músiques, jardineros o sindicalistes.

Sovint, aquestes identitats es viuen com si no tinguessin relació entre elles, com si la feina es definís únicament pels guanys que genera, mentre que la vida fora de la feina es definís només per les amistats, el gaudi i la realització personal. Aquesta separació es reproduïx en els discursos polítics quan s'acusa els sindicats de defensar únicament «els seus propis interessos individualistes». Així, el govern del Regne Unit va acusar les treballadores i els treballadors de la sanitat en vaga de posar en perill la vida i la salut dels pacients, oblidant que aquelles persones també són pacients, mares i pares, filles i fills, i que lluitar per salaris millors, més personal i contra jornades excessives és també una lluita per un sistema sanitari millor per a tota la ciutadania. «Tot l'equip del NHS manté un compromís ferm amb la defensa d'una millor atenció a les persones ateses», [afirmava](#) un dels sindicats més importants del país. Quan el personal sanitari fa vaga, ho fa també perquè la seva identitat com a cuidadores i cuidadors es veu amenaçada, ja que els recursos de què disposen per fer bé la seva feina són insuficients. Parlar de les persones treballadores com si només «volguessin pa» ignora que també són ciutadans i ciutadanes. Quan, a començaments del segle XX, les treballadores exigien pa i roses, llocs de treball segurs i una vida digna fora de l'ocupació, estaven qüestionant aquesta divisió que, tanmateix, encara persisteix. Cal aprofundir-hi.

Manca de control a la feina i llibertat de la ciutadania

El lloc de treball és un espai de col·lectivitat. Els treballadors i treballadores necessiten relacionar-se entre si perquè el procés productiu funcioni. Tot i això, no poden decidir com treballar plegats, ni què, com, quant ni per a qui produir. El lloc de treball els aliena de la seva humanitat i de la

necessitat de decidir col·lectivament com volen treballar. Com a ciutadans i ciutadanes, el seu grau de control augmenta i moltes persones acostumen a viure la llar com un espai de llibertat. Però sovint es tracta d'un espai mancat de col·lectivitat, ja que la ciutadania es troba cada cop més individualitzada. Així, es tendeix a defensar la llibertat individual sense incorporar-ne el complement imprescindible: la responsabilitat envers els béns comuns socials i ecològics. A la feina, la col·lectivitat s'imposa a les persones treballadores; com a ciutadania, se'ls priva d'ella.

Aquesta divisió entre força de treball i ciutadania es reflecteix també en la separació entre treball i natura. A la feina, la natura es converteix en «matèria primera» que les persones treballadores han de transformar en mercaderies. Per al capital, els danys causats a la natura són una externalitat de la qual no se'n considera responsable, i les persones treballadores queden atrapades en aquesta lògica d'irresponsabilitat. En canvi, com a ciutadania, gaudeixen de la natura, però com d'una experiència privada. Per això, l'estima per la natura no es tradueix necessàriament en tenir-ne cura com a sistema que sosté la vida humana i la d'altres espècies. Així i tot, aquest vincle pot esdevenir un punt de partida per a una política de decreixement: és un dels pocs plaers que es poden gaudir sense creixement econòmic i que pot donar lloc —i sovint ho fa— a una presa de consciència sobre la dependència dels éssers humans respecte del medi natural.

La llibertat de la ciutadania és contradictòria perquè manca de col·lectivitat, però també ho és l'alienació del treball. Tot i que, com va assenyalar la Confederació Alemanya de Sindicats (DGB), «la democràcia s'acaba a les portes de [la fàbrica](#)», les persones treballadores disposen de les capacitats i els coneixements necessaris per assumir el control i desenvolupar formes alternatives de producció. Hi ha exemples històrics i contemporanis que mostren que les persones treballadores volen sentir-se orgulloses de la seva feina i impulsar formes de producció socialment i ecològicament útils.

L'orgull de qui produeix: un pla empresarial elaborat des de baix

Als anys '70, el fabricant britànic de material de defensa Lucas Aerospace donava feina a 18.000 persones en 17 centres, tant personal manual com administratiu, dedicades principalment a la producció d'equipament militar. Per coordinar les seves reivindicacions, van crear el [*Lucas Aerospace Combine Shop Stewards Committee*](#), que agrupava els sindicats del personal manual i administratiu de totes les fàbriques. Quan el govern laborista va reduir la despesa militar, l'empresa va anunciar la seva intenció d'acomiar milers de persones, al·legant que era necessari per mantenir la competitivitat. L'any 1974, el llavors secretari d'Estat Tony Benn va animar la plantilla de Lucas a desenvolupar una estratègia alternativa de producció. Mike Cooley, membre del comitè, ho expressava així: «l'única manera que poguéssim participar en un pla empresarial era elaborar-lo d'una manera que qüestionés la lògica del benefici privat de l'empresa i parlés en termes de benefici social».

Així va néixer l'anomenat "Pla Lucas": el personal va elaborar un inventari dels materials, les màquines i les competències disponibles, i va proposar idees de productes destinats a «satisfer les necessitats no cobertes de les persones que pateixen privació social i manca de poder». Es van plantejar més de cent projectes: equipament mèdic, sistemes de frenada millorats, tecnologies de conservació de l'energia i aplicacions oceàniques, així com productes verds capdavanters, com bombes de calor, tecnologia de cèl·lules solars, aerogeneradors i piles de combustible. Tot i que la sostenibilitat ecològica no ocupava un lloc central en l'agenda política de l'època, tampoc era un concepte desconegut. L'any 1972 va tenir lloc a Estocolm la primera Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Humà, que va reclamar un pla d'acció que incloïa la recerca d'energies renovables. Aquell mateix any es va publicar *Limits to Growth (Els límits del creixement)* del Club de Roma. El Pla Lucas va rebre un ampli reconeixement i, l'any 1981, el *Combine Shop Stewards Committee* va ser guardonat amb el Right Livelihood Award per «dissenyar i promoure la teoria i la pràctica d'una producció socialment útil i centrada en les persones». L'allau de propostes de «treball socialment útil» va posar de manifest no només les capacitats de les persones tre-

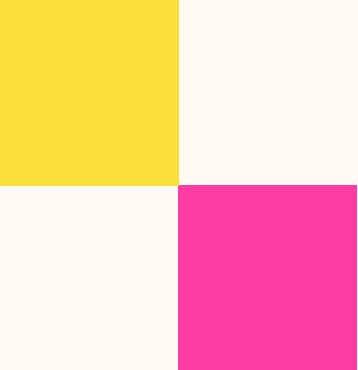
balladores, sinó també el seu interès per produir béns dels quals poguessin sentir-se orgulloses, perquè donaven resposta a les necessitats de les persones i del planeta.

Un Pla Lucas per al present

Les treballadores i els treballadors d'una [fàbrica d'autobusos](#) a Florència (la Guest, Keen and Nettlefolds Limited, GKN) mostren com la lluita per conservar els llocs de treball pot transformar-se en una lluita per una producció socialment i ecològicament útil des d'una perspectiva de decreixement. Quan la fàbrica va tancar l'any 2021, la plantilla la va ocupar i va començar a defensar els seus llocs de treball; una lluita que aviat es va ampliar fins a convertir-se en un projecte per imaginar altres tipus de feina i, en darrer terme, una altra manera de treballar i de viure. El seu lema és *#insorgiamo* («aixequem-nos») i entre les seves reivindicacions hi havia: «aturar el consum de sòl, la destrucció dels aqüífers i les grans produccions inútils; nacionalitzar les fàbriques d'automòbils i integrar-les en un pol dedicat a la producció de mitjans de transport públics i ecològicament sostenibles; relançar la recerca universitària pública per dissenyar solucions realment sostenibles; transport públic i gratuït, control del cost de la vida i [justícia climàtica](#)». Van aconseguir implicar tota la regió en la seva [lluita](#), mobilitzar treballadores i treballadors d'arreu d'Itàlia i inspirar activistes i intel·lectuals a [escala global](#).

Insatisfet amb la tasca del seu sindicat, la *Federazione Impiegati Operai Metallurgici* (FIOM), ja l'any 2018 el personal de GKN havia ampliat l'organització sindical i l'havia convertit en un col·lectiu de fàbrica no jeràrquic, que reunia consells de treballadors, activistes sindicals, persones no afiliades i suports externs. Això explica en part la persistència de la seva lluita. Els treballadors i treballadores, compromesos també amb les qüestions ambientals, van establir vincles amb *Fridays for Future* i, conjuntament, van començar a desenvolupar un pla per a una nova producció a la fàbrica. La cooperació no va estar exempta de tensions, per exemple al voltant de la qüestió del decreixement. Finalment, totes les reivindicacions van acabar incorporant la reducció de la jornada laboral i de les grans produccions inútils. *Fridays for Future* també va aprendre d'aquesta experiència i va vincular la seva lluita contra la crisi ecològica amb els interessos de les persones treballadores, afirmant: «No donarem suport a més acomiadaments ni externalitzacions sota el pretext de la transició ecològica. No callarem davant l'explotació de les treballadores i els treballadors i dels recursos. Produïm massa i a un ritme insostenible; necessitem un nou pla que alleugereixi la càrrega tant de les persones treballadores com del medi ambient».

Quan el col·lectiu sindical va obrir les portes de la fàbrica ocupada, economistes i enginyeres de diverses universitats la van visitar. D'aquí en va sorgir un pla de producció alternatiu a GKN que combinava el coneixement de les persones treballadores amb el de la comunitat investigadora i explorava diferents escenaris, com ara la continuïtat de la producció actual d'eixos, però només per a autobusos i trens, així com la fabricació d'electrolitzadors per a [la producció](#) d'hidrogen verd. La importància d'aquests exemples rau en el fet que parteixen de les necessitats de les persones treballadores de sectors industrials i elaboren propostes per a una transformació ecològica que no es basa en el creixement, sinó en la qualitat i la utilitat dels productes per a les persones i la natura.

El col·lectiu continua teixint aliances amb altres treballadores i moviments socials, visitant associacions d'agricultura ecològica i altres fàbriques amenaçades de tancament, amb la voluntat de contribuir a la creació de productes sostenibles, no com a elements aïllats sinó com a part d'un procés més ampli. De moment, una de les seves estratègies de supervivència consisteix a oferir serveis de menjador i de cura infantil a altres persones treballadores de la regió, trencant així la frontera entre producció i reproducció.

La lluita de les treballadores i els treballadors de GKN mostra com les divisions es poden superar a través de processos de resistència: la defensa dels llocs de treball es va transformar en una lluita pel treball socialment útil, per la reducció de la jornada laboral, per la protecció de la natura i, en última instància, per la construcció d'un «nosaltres» que inclou els moviments ecologistes, treballadores i treballadors manuals i tècnics de diversos sectors productius, així com la comunitat investigadora. El seu exemple és paradigmàtic d'una nova forma de moviment obrer que compagina la defensa de la feina amb la lluita per un [planeta habitable](#).

Aquest cas també mostra que, tot i que les necessitats de les persones treballadores de viure més, treballar menys i produir béns socialment útils no es tradueixen automàticament en demandes de decreixement i de treball ecològicament viable, sí que poden connectar-se. La primera reacció davant la pèrdua de la feina sol ser defensar allò que ja es té. Perquè aquesta lluita esdevingui transformadora, cal un procés en què actors socials diversos, amb competències i idees diferents, però interessos comuns, col·laborin i aprenguin els uns dels altres.

Desplaçar l'objectiu de la producció de generar beneficis a produir béns útils permet posar en primer pla la dimensió qualitativa del treball i qüestionar un model productiu centrat en la quantitat i el creixement. Com a productores de béns, les persones treballadores s'identifiquen amb la seva feina. Tanmateix, aquesta identificació esdevé precària quan el producte és destructiu i la manca de control es viu com una mala consciència: «Sé que produir camions no és bo per al medi ambient, però no puc tornar a casa cada vespre amb la sensació d'haver fet alguna cosa dolenta durant tot el dia», explicava un treballador que fabricava cabines per a camions en una empresa transnacional.

La pregunta és què poden oferir els sindicats i la comunitat del decreixement per donar suport a les persones treballadores en la tasca de reparar la fractura entre ciutadania i treball, i reforçar l'orgull de qui produeix davant l'alienació a la feina. Les seccions següents exploren aquesta qüestió.

Polítiques de transició justa: les persones treballadores com a víctimes

Si l'any 2006 es buscaven documents sindicals sobre la transició justa, amb prou feines se'n trobaven. Des d'aleshores, però, en parlar amb sindicalistes ecologistes es fa evident l'enorme esforç que els sindicats han invertit a quadrar el cercle entre la defensa de l'ocupació i la defensa de la natura. En principi, aquests dos objectius estan lluny de ser incompatibles. Tanmateix, en un context hostil, en què ni les polítiques governamentals ni les estratègies empresarials prioritzen el benestar de les persones treballadores,

aquests objectius acaben entrant en conflicte. No sorprèn, doncs, que els documents sindicals sobre la transició justa tendeixin a centrar-se en [la creació d'ocupació verda](#), amb l'objectiu de compensar la pèrdua de llocs de treball derivada de la transició ecològica. Tot i que l'ecologització de les indústries dependents dels combustibles fòssils, com [la siderúrgia](#), és una [mesura](#) central, no s'hi esmenta la necessitat de reduir-ne l'escala..

Els sindicats que reclamen simultàniament l'ecologització i l'expansió d'indústries com l'acer, l'hidrogen, l'automoció elèctrica o la producció d'energia fotovoltaica i eòlica tendeixen a concebre les persones treballadores principalment com a assalariades, passant per alt les seves necessitats com a ciutadania i el seu desig de sentir-se orgullosos de la seva feina. Aquesta mirada genera un enfocament que redueix les persones treballadores a víctimes que cal protegir. En fer-ho, els sindicats es priven dels seus aliats més potents: les treballadores i els treballadors de base. Mentre que algunes persones poden desitjar sobretot protecció, d'altres rebutgen polítiques de transició justa que els neguen capacitat d'agència i prenen decisions *per* elles, en lloc de fer-ho *amb* elles. En una entrevista sobre les polítiques de transició justa del seu sindicat, un sindicalista del Regne Unit va afirmar:

"Parlàvem de competències transferibles. 'Ah, bé, els mecànics d'automòbils poden instal·lar bombes de calor'. I jo pensava: d'acord, i si no volen fer-ho? [...] Simplement et diuen "doncs t'hi aguanten"? [...] Aquesta va ser l'experiència de molta gent en aquella primera ronda de transició justa" (Regne Unit).

Hi va haver un temps en què s'esperava que els treballadors lideressin la revolució mundial. Idealitzar-les no serveix de res, però negar-los capacitat d'agència és igualment contraproduent.

Veus dissidents: els sindicalistes qüestionen el paradigma del creixement

Existeixen nombroses veus dissidents. Algunes provenen de sindicats que organitzen qui treballa en sectors menys exposats a la pèrdua d'ocupació, com la Federació Sindical Europea de Serveis Públics (EPSU), que sosté que «la recerca de la maximització del benefici i del creixement a qualsevol preu és un dels motors del [canvi climàtic](#)».

Altres veus provenen de sindicats de sectors que sí que es veuran afectats per les polítiques de mitigació climàtica, com el sindicat alemany de la indústria metal·lúrgica, IG Metall. Amb 2,2 milions d'afiliades i afiliats, és la federació sindical més gran d'Europa. Fundada inicialment com un sindicat de treballadores i treballadors manuals del metall i de la mineria, avui inclou també personal tècnic i d'enginyeria. L'any 1998 s'hi va integrar el sindicat del tèxtil i la confecció, i el 2002, el del paper i el plàstic. Es tracta d'una organització amb una llarga trajectòria d'ampliació de l'abast de l'acció sindical.

L'any 2022, IG Metall va organitzar una conferència amb motiu del 50è aniversari d'un [congrés](#) celebrat el 1972, dedicat a millorar la qualitat de vida —i no només les condicions de treball—, a tenir cura del medi ambient i a reduir la producció i el [consum](#). Dues de les tres ponències principals de 2022 van abordar la qüestió ambiental. Hans Jürgen Urban, membre del comitè executiu del sindicat, va assenyalar que «la trampa del creixement capitalista ha conduït a la divisió dels sindicats, en lloc de millorar el benestar general de les persones treballadores», «empenyent-nos així cap a una catàstrofe

climàtica». Va proposar una nova estratègia sindical que combinés un «desenvolupament sostenible del treball, de la societat i de la natura». La primera pregunta que caldria formular-se, afirmava, és: «què pot créixer i què no?». Els criteris per a noves inversions, sostenia, «no haurien de ser els beneficis, sinó les necessitats [de les persones i de la natura](#)». Alguns elements clau d'aquestes idees apareixen en els escenaris elaborats per IG Metall conjuntament amb la secció alemanya d'Amics de la Terra (BUND) per imaginar el futur del sector de la mobilitat. Ambdues organitzacions coincideixen que l'[objectiu](#) dels desenvolupaments futurs hauria de ser la «suficiència» i que cal una reducció planificada de determinats sectors, similar a la sortida del carbó.

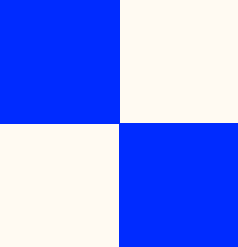
Durant la pandèmia, el sindicat espanyol Comissions Obreres (CCOO), la confederació sindical més gran de l'Estat, va publicar un [fulletó](#) de propostes per a la recuperació post-COVID que mencionava la necessitat de reduir «el consum d'energia, d'aigua i de béns superflus, en un context de manca de recursos i matèries primeres i de contaminació química global». A diferència d'altres sindicats, el text no se centra únicament en la reducció de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle, sinó que incorpora demandes com l'agricultura ecològica a petita escala, la protecció de la biodiversitat, la relocalització de la producció i la defensa de l'aigua. Es tracta del programa de transició justa més complet elaborat per un sindicat a Europa. Això no vol dir —cal subratllar-ho— que no existeixin conflictes interns, especialment al voltant de la reducció del consum i de la producció, com mostren [altres documents](#).

Polítiques de decreixement sobre el treball i les persones que treballen

Algunes autores i autors del decreixement s'inspiren, per les seves propostes, en les formes de vida i les filosofies de les comunitats indígenes, així com en experiències alternatives de viure i treballar tant al Nord com al Sud globals. Des d'aquesta perspectiva, reclamen una "redistribució radical dels ingressos i de la riquesa, així com del treball reproductiu (de la cura), la democratització de l'economia i la descentralització i desconcentració dels [sectors productius](#)". Segons sostenen, ja existeix un "subjecte del decreixement": "és el subjecte de les *nowtopies* i de les eco-comunitats; es troba entre les persones que tornen a la terra per treballar-la, entre les que cultiven horts urbans a les ciutats o que ocupen les places. La qüestió oberta és com pot entendre's i [repliar-se](#)" (*Degrowth. A Vocabulary for a New Era*, D'Alisa et al., 2015; ed. cat.: *Decreixement: vocabulari per a una nova era*).

Tot i que aquestes visions no atorguen un paper central a qui treballa als sectors industrials, als serveis i a les oficines, no estan tan allunyades del que aquestes persones acostumen a imaginar com una bona vida. Durant les nostres visites a tallers i fàbriques a Espanya i a Gal·les, vam demanar a les treballadores i als treballadors de base que dibuixessin la societat en què els agradaria viure. En les seves imatges s'hi representaven vivint en una casa al camp, cuidant-se les unes a les altres, dels seus jardins i dels seus animals. El treball gairebé no hi apareixia i, quan ho feia, quedava reduït a unes poques hores realitzades de manera col·lectiva.

Cal preguntar-se, aleshores, com es poden compaginar aquests anhels de connectar amb la natura i amb les altres persones amb la realitat de les societats industrialitzades

contemporànies? Com es poden articular amb la producció de béns socialment útils com medicaments, ordinadors, cuines, armaris, roba o rentadores? La nostra vida quotidiana depèn d'objectes produïts en espais de treball industrialitzats i globalment interdependents. Tanmateix, les propostes formulades en el marc del decreixement amb prou feines aborden com transformar aquestes indústries perquè siguin ecològicament i socialment viables.

Altres autores i autors del decreixement proposen la reducció de la jornada laboral, compensada mitjançant polítiques com ara una renda bàsica, “programes de treball garantit amb salaris dignes, límits màxims als ingressos i topalls decreixents a l’ús de recursos i a les emissions” (Exploring Degrowth Proposals, Fitzpatrick et al., 2022). En la seva anàlisi exhaustiva d’aquest tipus de polítiques, els autors les consideren “massa vagues” i plantegen la pregunta següent:

Aleshores, quin tipus de polítiques de reducció del temps de treball s’haurien de promoure? Els nostres resultats suggereixen que aquelles que aprofiten els guanys de productivitat per treballar menys, els programes de treball garantit i el repartiment del treball. Però, com hauríem de negociar col·lectivament quants dies i quantes hores cal reduir el treball remunerat? (Exploring Degrowth Proposals).

Així, els autors identifiquen la bretxa entre les propostes polítiques i les complexes realitats que aquestes pretenen transformar. Tanmateix, el “nosaltres” que hauria de negociar aquestes polítiques no sembla incloure les persones treballadores en sectors que haurien de canviar o desaparèixer. La pregunta continua oberta: com es poden alçar ponts entre les visions d’una altra societat possible i la complexitat de la vida quotidiana que ens atrapa, dividida entre la necessitat d’una feina i l’anhel d’un planeta habitable?

Parlar és important, escoltar és imprescindible: construir estratègies transformadores des de baix

El Pla Lucas i el pla de GKN es van gestar en moments de crisi, quan les treballadores i els treballadors es veien amenaçats o directament afectats per acomiadaments. Alhora, cada vegada és més estesa la consciència que travessem una crisi de la vida a la Terra. Aquest podria ser el moment de reorientar la política i obrir un camí cap a una transformació ecològica i social en què les persones treballadores de base esdevinguin protagonistes. Són elles qui veuran les seves vides canviar de manera més profunda i, al mateix temps, qui disposen dels coneixements específics necessaris perquè aquest canvi sigui possible.

El repte que tenim al davant és, doncs, institucionalitzar els processos de transformació des de baix i convertir-los en espais de presa de decisions a escala local, nacional i europea. Quin paper haurien de tenir els sindicats, els partits polítics, les ONG i la comunitat del decreixement per donar suport a estratègies de transformació liderades per les persones treballadores?

El paper dels sindicats: organitzar assemblees als centres de treball

Crear assemblees de treballadores i treballadors dins dels centres de treball és una de les propostes més compartides entre els sindicats de base. Per exemple, membres del sindicat del sector de l'aviació al Regne Unit van presentar a la seva organització, UNITE, una proposta en què afirmen:

El camí amb més probabilitats d'èxit ha de ser un procés obert i democràtic, basat en el debat per elaborar propostes noves i que incorpori les perspectives de les mateixes persones treballadores per impulsar accions positives. El paper dels sindicats hauria de ser fomentar aquests diàlegs i encoratjar propostes constructives, facilitant-les tant dins dels sectors com entre sectors. El sindicat ha d'adoptar l'enfocament de les "assemblees de treballadores i treballadors" per generar visions independents i liderades des de baix sobre un futur sostenible per a cada sector industrial.

Per la seva banda, les treballadores i els treballadors del sector del petroli i el gas a Escòcia escriuen:

Els instruments de concertació social, com les comissions de transició justa, han donat forma i han regulat els processos de transició en el procés de tancament de la mineria del carbó en països com Alemanya i Espanya. Hi van participar sindicats i governs locals, per garantir millores en les infraestructures i la creació d'ocupació alternativa, però no va existir cap mecanisme que permetés als treballadors i les treballadores de base participar en la planificació.

Els sindicats són els actors que poden organitzar aquest tipus d'assemblees a escala local i regional. A partir de preguntes àmplies sobre com les persones treballadores volen viure i treballar en el futur, es podria avançar cap a una anàlisi dels mateixos centres de treball: quina és la seva petjada ecològica? Quina és la utilitat del producte, per a qui i en quina quantitat és necessari? D'on provenen els materials, les eines i les màquines? Què passa amb el producte un cop consumit? Plantejar aquestes qüestions permetria involucrar les persones treballadores al llarg de tota la cadena de valor, tant al Nord com al Sud globals, integrant també les del Sud en els processos de planificació; una perspectiva que les polítiques sindicals de transició justa sovint deixen de banda. La participació en aquestes assemblees de la comunitat investigadora i d'altres persones expertes—com es va fer a GKN— contribuiria a elaborar plans integrals i viables, capaços d'articular les propostes sorgides des de baix amb transformacions d'abast social. És aquí on la comunitat del decreixement pot tenir un paper clau.

El paper de la comunitat decreixentista: dialogar amb qui treballa a la indústria

Cal que les persones que investiguen i fan activisme entorn del decreixement surtin de la seva zona de confort i no es limitin a esperar que el "subjecte del decreixement" s'expandeixi dels marges cap al centre, sinó que impliquin també les persones treballadores que constitueixen el nucli de la producció industrial. El treball industrialitzat i globalitzat, de fet, continuarà sent necessari, tant al Nord com al Sud globals, per construir societats

en què sigui possible una bona vida sense creixement econòmic: ja sigui per fabricar turbines eòliques, imprimir llibres de text escolars, construir sistemes de transport o produir medicaments. Cal més recerca empírica per comprendre millor les necessitats, sovint contradictòries, de les persones que treballen en l'economia dominant i incorporar-les a una perspectiva de decreixement. La comunitat del decreixement té molt a aprendre de la vida quotidiana de les persones treballadores, però també molt a aportar. Participar en les assemblees pot contribuir de manera decisiva amb els seus coneixements sobre la lògica destructiva del creixement il·limitat, les formes alternatives de treball, el treball de cures, l'equilibri entre treball i vida, o la creativitat dels béns comuns. Com en el cas de la plantilla de GKN, aquest intercanvi pot inspirar noves trajectòries que permetin reconciliar l'orgull de les persones treballadores amb els seus desitjos com a ciutadania.

El paper dels partits polítics i de les ONG: escoltar i reforçar les veus de les persones treballadores

Les taules ciutadanes organitzades a escala nacional i europea han elaborat propostes polítiques progressistes, però han tingut un impacte limitat en la política institucional. Calen estructures que permetin canalitzar les idees i les prioritats sorgides de les assemblees de treballadores i treballadors cap als espais de decisió política. Tanmateix, les assemblees sindicals tenen un potencial transformador superior al de les taules ciutadanes impulsades per les institucions, perquè en les primeres són les mateixes persones treballadores qui elaboren propostes per transformar els seus centres de treball, que coneixen de primera mà. Després d'escoltar i debatre en les assemblees, els partits polítics i les ONG podrien incorporar les propostes sorgides a les seves agendes i estratègies, per tal de reforçar la veu de les treballadores i els treballadors de base i establir un vincle entre el seu coneixement pràctic i la política institucionalitzada. El paper dels partits progressistes al Parlament Europeu hauria de ser treballar conjuntament amb sindicats i ONG per impulsar la creació d'assemblees de treballadores i treballadors a escala europea, integrades per representants de les assemblees locals i regionals d'arreu d'Europa.

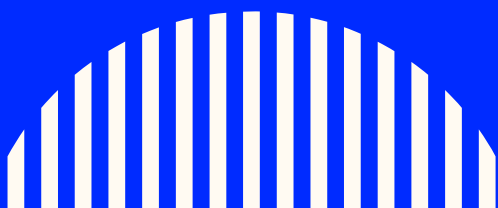
El paper de la Unió Europea: reconèixer les persones treballadores com a expertes de la vida laboral

El Pacte Verd Europeu (*European Green Deal*), tot i ser ambiciós en comparació amb polítiques similars d'altres continents, es fonamenta en la creença —ja refutada— que el creixement econòmic es pot desvincular de [l'ús de recursos](#). Malgrat que al Pacte s'afirmi la voluntat de "no deixar ningú ni cap territori enrere", els sindicats han criticat que no existeix un marc obligatori que protegeixi les persones més vulnerables, ni una estructura sistemàtica que connecti les polítiques contra el canvi climàtic amb les polítiques contra les [desigualtats](#), ni tampoc mecanismes que garanteixin la participació dels sindicats i de les persones treballadores en els seus [models de governança](#).

La Unió Europea ha organitzat panels ciutadans per comprendre com la ciutadania percep el projecte europeu. Tanmateix, les seves propostes no han trobat una traducció efectiva en els processos de presa de decisions de les institucions europees. La Unió Europea hauria de proporcionar recursos per donar suport als sindicats en la creació d'assemblees de treballadores i treballadors a escala europea. Aquestes haurien d'in-

cloure persones treballadores de tots els gèneres, edats i nivells de qualificació, i de cadascú dels sectors. De fet, tots els processos de treball han de transformar-se per esdevenir ecològicament viables, i tots els sectors estan interrelacionats. Per exemple, el sector serveis, l'agricultura i el treball de cures depenen de productes industrials, i els processos industrials, al seu torn, depenen d'aquests sectors.

El paper de les assemblees de treballadors i treballadores a escala europea seria sintetitzar les propostes elaborades localment i traduir-les en iniciatives polítiques que es traslladessin al Parlament Europeu i a la resta d'institucions de la UE. Aquestes assemblees centrals permetrien a les persones treballadores aprendre les unes de les altres i d'experts, així com abordar i resoldre visions divergents. Les propostes sorgides a escala local podrien així articular-se en plantejaments més amplis, connectant persones treballadores de diferents sectors i territoris. Aquests processos seran necessàriament conflictius. Però és precisament a través del conflicte que es produeix l'aprenentatge. Les assemblees de treballadores i treballadors representarien un pas endavant per democratitzar els centres de treball, la Unió Europea i la societat en conjunt. D'aquesta manera, les persones treballadores podrien vincular el seu interès a produir béns útils per a l'ésser humà i el planeta amb el desig d'una vida en la qual puguin tenir cura les unes de les altres i respectar la natura que estimen i de la qual depenen.

Next steps...

Find out more

Further reading on Environmental Labour Studies:

Räthzel, N., Stevis, Dimitris (2025). The role of labour and nature within just transition strategies. The Elgar Companion to Decent Work and the Sustainable Development Goals

Räthzel, N. (2023). Society – Labour – Nature: the Potential of Conflict, Critical sustainability sciences: intercultural and emancipatory perspectives

Räthzel, N., Stevis, Dimitris, Uzzell, David (2021). The Palgrave Handbook of Environmental Labour Studies

Räthzel, N.; Uzzell, David (2019). The future of work defines the future of humanity and all living species. International Journal of Labour Research

Räthzel, N. Diana Mulinari, Aina Tollefsen (2014). Transnational Corporations from the Standpoint of Workers. Palgrave.

Spread the message

With this document, our aim is to position worker-led degrowth transitions on the political agenda.

Help us do so by sharing this summary within your network or by reaching out to us or the author to organize an event, an interview, or any other project.

Contact us !

author: Nora Räthzel

email: nora.rathzel@umu.se

publisher: Research & Degrowth International

email: project@degrowth.org; fede.arcuri@degrowth.org

REFERENCES

-
- AFL-CIO Executive Paywatch. (2024). The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (AFL-CIO). <https://aflcio.org/executive-paywatch-2023>
- Arabadjieva, K. (2022, June 14). The missing link between social inequalities and the European Green Deal narrative. European Trade Union Institute. <https://www.etui.org/news/missing-link-between-social-inequalities-and-european-green-deal-narrative>
- Bernazzani, S. (2023, August 23). What millennials want from work: flexibility, not salary. The Predictive Index. <https://www.predictiveindex.com/blog/why-flexibility-is-a-better-perk-than-salary/>
- Como, E. (2021, September 20). Italia: "¡Sublevémonos!". GKN, un conflicto ejemplar. Sin Permiso. <https://www.sinpermiso.info/textos/italia-sublevemonos-gkn-un-conflicto-ejemplar>
- Confederación Sindical de Comisiones Obreras. (2020). Aspectos medioambientales en los planes de recuperación post-Covid19. Confederación Sindical de CCOO. <https://www.ccoo.es/b755cd0cf4703aa21ce7e827a78f256d000001.pdf>
- D'Alisa, G., Demaria, F., & Kallis, G. (2014). Degrowth: A Vocabulary for a New Era. Routledge.
- De Luca, R. (2022, March 26). "Insorgiamo": a Firenze manifestazione dei lavoratori della Gkn. L'Indipendente. <https://www.lindipendente.online/2022/03/26/insorgiamo-a-firenze-manifestazione-dei-lavoratori-della-gkn/#>
- Eppler, E. (1972). Die Qualität des Lebens. In Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/akademie/online/09120.pdf>
- European Public Service Union. (2019). EPSU Congress 2019 Briefing: Climate Change. https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/7_climate%20change_EN.pdf
- Ferrari, L. (2023, January 11). #Insorgiamo: A factory occupation for the climate. Rosa-Luxemburg-Stiftung. <https://www.rosalux.de/en/news/id/49804/insorgiamo-a-factory-occupation-for-the-climate>
- Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. Journal of Cleaner Production, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>
- Fondazione Giangiacomo Feltrinelli. (2022). Un piano per il futuro della fabbrica di Firenze. https://fondazionefeltrinelli.it/app/uploads/2023/01/Finale_Futuro-per-la-fabbrica-di-Firenze.pdf
- Friedrich Ebert Stiftung. (2022, January). Neujahrsforum 2022: "Aufgabe Zukunft: Qualität des Lebens" [Slide show]. <https://igmetall-sprockhoevel.de/wp-content/uploads/2022/01/Neujahrsempfang-Sprockhoevel2.pdf>
- Friends of the Earth Scotland. (2023, March 17). Our power: offshore workers' demands for a just energy transition - Friends of the Earth Scotland. <https://foe.scot/campaign/just-transition/our-power-worker-demands-for-an-energy-transition/>
- Galgóczi, B. (2021, March 18). Social partners and the European Green Deal. European Trade Union Institute. <https://www.etui.org/news/missing-link-between-social-inequalities-and-european-green-deal-narrative>
- Gewerkschaften für Demokratie. (n.d.). Deutscher Gewerkschaftsbund. <https://www.dgb.de/gerechtigkeit/demokratie/>
- Goodchild, S. (2023, February 22). Nurses, paramedics, blood collection workers and other NHS staff in new strike over pay. UNISON National. <https://www.unison.org.uk/news/press-release/2023/02/nurses-paramedics-blood-collection-workers-and-other-nhs-staff-in-new-strike-over-pay-says-unison/>
- Hickel, J. (2020). Less is More: How Degrowth Will Save the World. William Heinemann.
- Hickel, J., Kallis, G., Jackson, T., O'Neill, D. W., Schor, J. B., Steinberger, J. K., Victor, P. A., & Ürge-Vorsatz, D. (2022).

Degrowth can work — here's how science can help. *Nature*, 612(7940), 400–403. <https://doi.org/10.1038/d41586-022-04412-x>

IF Metall. (2022). Framtidssäkra Sverige. https://www.ifmetall.se/globalassets/avdelningar/forbundskontoret/resurser/dokument/utredningsrapporter/framtidssakra-sverige_2023.pdf

IG Metall. (2023). Mobilität der Zukunft. Mobilitätssektor 2030. <https://www.mobilitaetssektor2030.de/>

Kothari, A., Demaria, F., & Acosta, A. (2014). Buen Vivir, Degrowth and Ecological Swaraj: Alternatives to sustainable development and the Green Economy. *Development*, 57(3–4), 362–375. <https://doi.org/10.1057/dev.2015.24>

La diferencia salarial en Caja Laboral y la Corporación MONDRAGON. (2012). Laboral Kutxa. <https://blog.laboralkutxa.com/es/la-diferencia-salarial-en-caja-laboral-y-la-corporacion-mondragon>

Lerner, S. (2014, October 1). Why do so many people in the Netherlands work part-time? Because they can. *The World*. <https://theworld.org/stories/2014/10/01/why-do-so-many-people-netherlands-work-part-time-because-they-can>

Nitsche-Whitfield, P. (2022). Beyond economic growth: The role of trade unions in the transition to well-being. European Trade Union Institute. <https://www.etui.org/publications/beyond-economic-growth>

Pizzigati, S. (2018). *The case for a maximum wage*. John Wiley & Sons.

Ramos, A. M. G., Bosch, N. V., & García, J. S. M. (2017). Las mujeres en el mercado de trabajo de las tecnologías. *Revista Española De Investigaciones Sociológicas*, 159, 73–90. <https://doi.org/10.5477/cis/reis.159.73>

Safe Landing. (2022). Aviation Workers' Assembly. <https://safe-landing.org/assembly/>

The Lucas Aerospace Combine Shop Stewards' Committee – Innovation and worker Empowerment for a Sustainable future. (n.d.). <https://lucasplan.co.uk/>

United Nations. (1972). Report of the United Nations Conference on the Human Environment. <https://docs.un.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>

Urban, H.-J. (2022, January). Neujahrsforum 2022: Mosaiklinke Zukunftspfade – Welche Gesellschaft wollen wir und wie kommen wir dahin? [Slide show]. IG Metall Bildungszentrum Sprockhövel. <https://igmetall-sprockhoevel.de/wp-content/uploads/2022/01/Neujahrsempfang-Sprockhoevel2.pdf>

Wales Trades Union Congress. (2020). A green recovery and a just transition. <https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/2020-06/A%20green%20recovery%20and%20a%20just%20transition%20Wales%20TUC%20May%202020.pdf>

Nora Räthzel

Nora Räthzel és professora emèrita a la Universitat d'Umeå, Suècia. Les seves àrees de recerca inclouen els estudis laborals ambientals, les polítiques ambientals dels sindicats, les corporacions transnacionals des del punt de vista de les persones treballadores, així com el desenvolupament de les pràctiques de resistència i subordinació en aquests contextos. Entre les seves publicacions destaquen: Räthzel, Stevis (2025), *The role of labour and nature within just transition strategies*, a *The Elgar Companion to Decent Work and the Sustainable Development Goals*; Räthzel (2023), *Society – Labour – Nature: the Potential of Conflict, a Critical sustainability sciences: intercultural and emancipatory perspectives*; Räthzel, Stevis, Uzzell (2021), *The Palgrave Handbook of Environmental Labour Studies*; Räthzel, Uzzell (2019), *The future of work defines the future of humanity and all living species*, *International Journal of Labour Research*; Räthzel, Mulinari, Tollefsen (2014), *Transnational Corporations from the Standpoint of Workers*.

